

kruipen Dietlinde Willockx

stappen

vallen Verhalen en
observaties uit het
kinderdagverblijf

Lannoo

‘Yes, indeed’, said Clarissa. She turned to Helen with an air of profundity. ‘I’m convinced people are wrong when they say it’s work that wears one; it’s responsibility. That’s why one pays one’s cook more than one’s housemaid, I suppose.’

‘According to that, one ought to pay one’s nurse double; but one doesn’t’, said Helen.

‘No; but think what a joy to have to do with babies, instead of saucepans!’ said Mrs. Dalloway, looking with more interest at Helen, a probable mother.

— Virginia Woolf, *The Voyage Out*

In de maneschijn, in de maneschijn
Klom ik op een trapje naar het raamkozijn
En je raadt het niet, nee, je raadt het wel

— Kinderliedje

Dank

Dit boek was er niet geweest zonder de collega's die mij solidair opnamen in hun midden: Alessandra, Astrid, Chaimae, Chantal, Chrisa, Elke, Emmanuelle, Evi, Femke, Freya, Hakim, Heidi, Hilde, Imane, Jana, Jessica, Jill, Joanna, Julie, Kevin, Ketia, Lauren, Lotte, Lotte, Loubna, Lyndsey, Maaïke, Malika, Marie, Marijke, Marijke, Nathalie, Paulien, Ria, Sana, Sanaa, Sarah, Serife, Sophie, Tess, Tom, Wendy, Yao, Yasmine, Yasmine, Yasmine, Yuna, Zainab.

Speciale dank aan Anne, Jolien, Lara en Petra, voor de mooie uren samen.

Alle verhalen in dit boek zijn gebaseerd op ervaringen in de kinderopvang. Geen enkel verhaal is waargebeurd. Elk verhaal is waar.

Inhoud

En dat is recht, en dat is krom	11
<i>Liggen, zitten, kruipen</i>	17
Agniecka	23
Aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden?	35
Alice	47
Vergaderen met collega's?	53
Abbi	61
Levenslang leren?	68
Afia en Aïcha	78
Ergonomisch en gezond werk?	82
Andrea	90
Baby's knuffelen?	102
Annelies	111
Controleangst of technologievrees?	119
Adrienne	127
Zichtbaarheid en erkenning?	136
Arielle	148
<i>Staan, stappen, vallen</i>	155
De duizendpoot die schoenenpoetser is	162
Noten	169

En dat is recht, en dat is krom

‘Mama, je bent gek. Veel kak, weinig geld.’

Toen ik mijn kinderen vertelde dat ik een jaar als kinderbegeleider zou werken, was dit de reactie van mijn jongste. Raker had ze de knelpunten van het werk niet kunnen verwoorden: je hebt veel praktisch zorgwerk te doen, waaronder grote hoeveelheden volle luiers wegwerken, en dat tegen ongunstige voorwaarden. De onaantrekkelijke kanten van de job worden met andere woorden niet gecompenseerd door een comfortabel loon of een invloedrijke maatschappelijke positie.

Dat er iets krom is aan de job van kinderbegeleider, had ik natuurlijk ook al bedacht. Tegelijk wist ik dat de job zoveel meer kon zijn, maar dat de omstandigheden niet altijd toelaten dat hij meer is. Al jaren deed ik onderzoek naar de kinderopvang en de laatste jaren bleek dat het personeelstekort nijpend werd. Zo nijpend dat ik me afvroeg of het niet zinvoller zou zijn om zelf in de opvang te werken. En dat deed ik.

Toen ik dertien jaar geleden startte met mijn onderzoek, was ik gecharmeerd door de hoeveelheid interessante thema's. Noem een urgente kwestie of een prangende discussie en ze is relevant voor de kinderopvang: het evenwicht tussen betaald werk en gezin, flexibilisering van arbeidstijden, de kwaliteit van zorg, genderongelijkheid, ouderschap, onze omgang met grondstoffen en materialen, meertaligheid... Met zo'n rijkdom aan onderwerpen is het geen wonder dat heel wat onderzoekers in Vlaanderen nadenken over kinderopvang, vanuit disciplines als de pedagogie, de sociologie, gezondheidswetenschappen, taalkunde en management.

Te midden van al die invalshoeken stonden de kinderbegeleiders, zo druk in de weer dat weinigen hen opmerkten, behalve om hun nieuwe inzichten aan te leren, op school of in een vorming. Tot ze met te weinig bleken en leefgroepen moesten sluiten. Toen kwam er appreciatie voor de job, in de vorm van protest. Ouders namen hun kinderen mee naar het parlement, kinderbegeleiders gingen betogen. ‘Negen is te veel’, luidde de slogan, omdat een kinderbegeleider sinds het decreet van 2014 vaak voor negen kinderen tegelijk zorgde, of beter: twee kinderbegeleiders zorgden samen voor achttien kinderen. Twee vrouwelijke politici, Celia Groothedde¹ en Lise Vandecasteele², schreven boeken over de kinderopvang, waarin ze erkenden dat de job van kinderbegeleiders ongehoord zwaar is. Uiteindelijk werd de zogeheten begeleider-kindratio aangepast. In 2027 zal een begeleider voor maximaal vijf baby’s zorgen, of voor maximaal acht peuters. In een groep met baby’s en peuters samen zal een begeleider zeven kinderen onder zijn of haar hoede hebben.

Voorlopig bracht die maatregel geen soelaas. Het personeelstekort wordt met de dag nijpender. Nochtans stapelen de initiatieven zich op om mensen naar de sector te lokken. Er zijn speciale statuten voor zij-instromers die werken en leren combineren, met aangepaste programma’s voor mensen die steun nodig hebben tijdens de opleiding; er zijn mentoren die de zij-instromers ondersteunen; wie dat nodig heeft, kan een beroep doen op een taalmentor. Verder is er een werkgroep ‘mannen in de kinderopvang’ en lanceerde de zorgambassadeur een campagne om mensen enthousiast te maken voor zorgberoepen. Het neemt allemaal niet weg dat de tekorten groter zijn dan de instroom.

Veel zorgberoepen kampen met een gelijkaardig personeelstekort. Allemaal komen ze pas in beeld als er te weinig mensen voor kiezen of als er misstanden zijn. Er zit iets kroms in onze omgang

met beroepen. Waarom geven we geen status aan zorgberoepen, maar wel aan jobs in de reclame of in de banksector? Waarom promoten we de zorg niet meer als een zinvolle job? Hoe anders is dat met beroepen in STEM, dat staat voor Science, Technology, Engineering and Mathematics. STEM is overal. Kranten berichten bijna dagelijks over technologische ontwikkelingen, vaak aan de hand van interviews met wetenschappers. In de maand september krijgen we stevast een stand van zaken van het aantal leerlingen in STEM-richtingen, netjes opgesplitst in jongens en meisjes. Of dat aantal nu stijgt of daalt, altijd is de teneur dat er meer STEM'ers nodig zijn en dat we daar allemaal aan bij te dragen hebben. Meisjes krijgen extra aanmoediging om voor STEM-richtingen te kiezen. En in de vrije tijd is er een ruim aanbod van STEM- en technologie-activiteiten, voor kinderen uit elke leeftijdsgroep. Die krijgen ruimhartige financiële steun van het Vlaams Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO), de Vlaamse Overheid dus³.

Dat er ook te weinig leerlingen instromen in de zorgrichtingen van het secundair onderwijs horen we minder vaak. Er hangt dan ook niet zo'n sterk 'merk' aan vast als aan STEM. We hebben geen duidelijke CARE- of ZORG-lijn in de overzichten van studierichtingen in het secundair onderwijs, terwijl de STEM-richtingen goed zichtbaar zijn. Naar vakantiekampen of vrijetijdsopties in verband met zorg moet je met een vergrootglas zoeken⁴. Geen enkel overheidsagentschap uit de zorg heeft middelen om geld te pompen in een vrijetijdsaanbod, laat staan in campagnes om jongens naar de zorg te lokken, nu de meisjes die sector inruilen voor STEM. Hoe meer we STEM voor het voetlicht brengen, hoe sneller we ZORG wegmoffelen in de coulissen van het onderwijs en van de maatschappij. Het is dus niet verwonderlijk dat onderzoekers zorgelijk vaststellen dat heel wat leerlingen die instromen in de opleiding kinderbegeleider, niet van plan zijn om de job daadwerkelijk uit te oefenen⁵, maar dat haalt zelden de krant.

De kinderopvang loopt leeg. Dat is onrechtvaardig, in de eerste plaats voor de kinderen die naar de opvang gaan. Ze maken veel personeelsswissels mee en kunnen niet altijd rekenen op de nabijheid van een vertrouwde volwassene. Het is ook onrechtvaardig voor ouders, die door het huidige arbeidsbeleid niet kunnen kiezen om thuis te blijven bij hun jonge kinderen, en hun kind naar de opvang moeten sturen terwijl ze weten dat de sector op zijn tandvlees zit. En vanzelfsprekend is het onrechtvaardig voor de slinkende groep kinderbegeleiders: zij moeten standhouden, met minder collega's.

Onrecht heeft volgens de Amerikaanse filosofe Nancy Fraser drie lagen: een economische, een culturele en een politieke. Voor het beroep van kinderbegeleider heeft mijn dochter die eerste laag helder geformuleerd: weinig geld. De tweede, het culturele onrecht, heeft ermee te maken dat we in ons spreken en denken over beroepen zelden rekening houden met de job van een kinderbegeleider. Daar denken we alleen maar over in termen van 'veel kak'.

Als media berichten over dilemma's in verband met werk, gaan die bijna altijd over kantoorwerk en bijna nooit over zorgwerk. Sommige STEM-beroepen zijn hier ook de dupe van, maar die bieden vaker economische voordelen. Zo bleek in het najaar van 2025 dat twaalf van de veertien bestbetaalde arbeidersjobs tot het STEM-domein behoren⁶. In de geschreven pers komen de STEM-arbeiders niet zo vaak aan bod, maar in een veelbekeken serie als *Thuis* werkten tot voor kort een aantal personages als elektriciën of installateur van zonnepanelen. Kinderbegeleiders zag ik nog nooit in een fictiereeks. In het programma *Iedereen Beroemd* was er het item De crèche, maar daarin zag je enkel kinderen, die zich zelfstandig leken bezig te houden. Van kinderbegeleiders geen spoor.

De politieke dimensie, tot slot, heeft ermee te maken dat je betrokken wordt bij besluiten, dichtbij en veraf. In het parlement

hoor je soms politici uitspraken doen over ‘goede kinderopvang’ en ‘rotte appels’ die getuigen van weinig voeling met de job. In die denkwijze zijn mensen de oorzaak van problemen in de kinderopvang, niet het systeem waarin die mensen werken. In de kinderopvangorganisaties is het passen en meten om kinderbegeleiders inspraak te geven: er is namelijk geen vergadertijd voorzien.

In dat systeem werkte ik van 1 september 2024 tot 18 juli 2025 als kinderbegeleider in twee verschillende kinderdagverblijven. Ik werkte in leeftijdsgemengde groepen, of ‘verticale groepen’, zoals die in het jargon heten, die al voldeden aan de nieuwe begeleider-kindratio van veertien kinderen voor twee begeleiders. Op de andere plaats werkte ik in een zogeheten ‘horizontale werking’, in een babygroep waar we met drie begeleiders zorgden voor achttien baby’s. Ook op deze plek was de begeleider-kindratio al in orde met de nieuwe regels. De ratio wordt namelijk op locatieniveau bekeken en de groepen met oudere kinderen werkten volgens dezelfde ratio van een per zes, wat geen vreemde keuze is.

Ik koester warme herinneringen aan die periode, aan de samenwerking met collega’s en het samenleven met de groepen kinderen. Tegelijk kon ik de verschillende vormen van onrecht voelen, in mijn eigen situatie en in de verhalen van mijn collega’s over hun loopbaan en werkomstandigheden.

Over die duizendvormige werkervaring schreef ik teksten. Aanvankelijk maakte ik dagboeknotities en schreef ik opinies. Al snel bleek dat dergelijke teksten iets vertelden over het beroep van kinderbegeleider, maar dat veel onzichtbaar bleef. Om de job écht te laten zien, vond ik verhalen geschikter. Maar toen ik op zoek ging naar voorbeelden van recente literatuur in de Lage Landen, vond ik opnieuw een bewijs van het culturele onrecht dat Nancy Fraser benoemt. Romans of verhalen die meer dan een paar zinnen wijden aan het werk in de kinderopvang, ontdekte ik niet. In de

roman *Black-out* van P.F. Thomése uit 2024 zien lezers de opvang bijvoorbeeld door de ogen van de geprivilegieerde hoofdpersonages, die net een ramp hebben meegemaakt. Zij vergeten namen van opvangmedewerkers, en bestempelen hen als ‘simpele ziel’. In de meeste romans zorgen moeders voor kinderen, en af en toe een au pair. Voorbeelden van personages die vertellen over andere vormen van ‘reproductieve arbeid’, alle werk dat ons dagelijkse leven ondersteunt, zoals schoonmaken, bleken evenzeer schaars. Gelukkig is er *Vrouwelijk enkelvoud* uit 1987, waarin Pol Hoste de lezer laat kennismaken met het beroepsleven van vijf jonge vrouwen, met jobs in de schoonmaak en horeca.

De verhalen in dit boek geven een inkijk in wat er zich afspeelt binnen de muren van een kinderdagverblijf, en in wat kinderbegeleiders doen. Ze laten zien wat de duizendpoten in de kinderopvang voor mekaar krijgen, hoe ze door de dagen stappen, maar ook hoe ze over hun eigen voeten vallen van vermoeidheid. Ze zijn waar, maar niet waargebeurd. Ik vond inspiratie in mijn eigen werk en in de verhalen van collega’s.

Het onrecht vond ik soms te groot om er alleen onrechtstreeks over te schrijven, in verhalen. Daarom schreef ik ook beschouwingen waarin ik vertel hoe de economische, culturele en politieke onrechtvaardigheid mijn ervaringen heeft gekleurd. Hier en daar verwerk ik dagboeknotities in die beschouwingen, omdat die het onrecht concreter maken. Omdat ik graag in mogelijkheden denk, formuleer ik bij elke beschouwing een of meer ideeën om van kinderbegeleider een werkbaardere en prettigere job te maken.

Geen kinderbegeleiders zonder kinderen. Zij zijn het die centraal staan in de job, elk uur van elke werkdag. Ze kruipen, stappen en vallen tussen alle andere activiteiten door. Het is maar logisch dat de eindeloze verwondering die het werk met kinderen je schenkt, een eigen plaats krijgt in dit boek: bij het begin en aan het einde.

Liggen, zitten, kruipen

De argeloosheid waarmee kinderen op je schoot neerploffen, hun honger naar kennis en taal, hun eerste zinnnetjes, de handjes rond je hals, hun inventiviteit om toch dat ene object buiten bereik te bemachtigen, de dribbelpassen achter je als je een slaapkamer binnengaat, de blijdschap bij een liedje; bij alle liedjes. Ik zou jonge kinderen uren kunnen observeren.

Zitten. In een babygroep is het een mijlpaal. Sommige kinderen kunnen het plots en definitief, anderen blijven omvallen, bijvoorbeeld wanneer ze een speeltje willen pakken.

E. kijkt meestal ernstig. Na een tijd weet ik: je krijgt haar gegarandeerd aan het lachen met het versje 'Appelsien, laat u zien. Pas maar op...' Ze deinst lachend terug bij het eerste deel, lang voor ik naar haar hap.

In beweging komen: voor een baby is het een wonder, en een bron van frustratie. De baby ziet een kleurrijk object en wil dat betasten en in de mond stoppen. Dus duwt de baby zich ijverig af met voeten en handen. En wat blijkt, na al die inspanningen? Het object bevindt zich verder dan ooit. Met wat tegenslag heeft de baby zich ook nog achterwaarts vastgezet onder een meubelstuk.

K. begint tijdens de middagdut te huilen. Ze gloeit. We bellen haar mama, die vlakbij werkt. Die komt haar ophalen terwijl de andere kinderen nog slapen. Wanneer ik de kinderen, die allemaal weer

wakker zijn, aan tafel uitnodig voor een drie-uurtje, komt E. naar me toe. 'K. slaapt nog', zegt ze. Zorg voor anderen: jonge kinderen kennen het vaak beter dan volwassenen.

J. en A. kunnen pas kruipen. Of beter: sluipen. Telkens slagen ze erin om, in de nochtans niet al te krappe ruimte, over elkaar te sluipen. Hun armen of benen raken verstrengeld. Hen rest niets anders dan te huilen, in de hoop dat we hun knoop ontwarren.

Kinderen zitten graag in kasten. Eerst dacht ik dat alleen het hoge vak in de kast van de eerste leefgroep waar ik stond aantrekkelijk was, omdat kinderen erin rechtop kunnen staan. Die hypothese moest ik achterwege laten toen kinderen uit andere leefgroepen op legplanken gingen liggen of zelfs in de kastjes van speelgoedkeukens kropen. Zou het aansluiten bij de aantrekkingskracht van laden en lossen, ofte bakken of kasten vullen en dan weer leegmaken? Hetzelfde doen maar dan met je eigen lichaam?

B. zit niet graag tussen de grotere kinderen in de leefruimte. Ze zet het dan op een huilen. Als we haar bij ons zetten, in de verzorgingshoek of in de keuken, speelt ze rustig. Begrijpelijk eigenlijk. Hoe fijn zou je het zelf vinden, de hele dag met anderen die willen vasthouden wat jij vasthoudt, die lawaai maken als jij rust wilt of geërgerd zijn als jij wilt hollen of geluiden wilt ontdekken? Daarmee vergeleken is de kantoortuin een oase van rust, waar je tenminste voor een paar uur een eigen plek kunt claimen.

Terwijl ze rondkruipt, maakt C. een bijzonder geluid, ergens diep in haar keel. Mij doet het denken aan het kleppen van ooievaars. Haar moeder hoort er het geluid van dolfijnen in.

Regelmatig onderneem ik microprojectjes. Zo probeerde ik de kinderen ruimtelijke concepten bij te brengen. Altijd begin ik met omhoog en omlaag, open en toe, omdat je die begrippen zo fijn kunt combineren met een paar simpele turnoefeningen. Heel verheven ziet het er wellicht niet uit, als ik op de mat met mijn benen omhoog lig en ze daarna laat vallen. In een groep kom ik na een week terug. Een jongetje gaat snel liggen en beweegt zijn benen. ‘Omhoog, omlaag’, zegt hij trots. En dat alles zonder Bumba.

Wat ik niet verwacht had: sinds ik in de kinderopvang werk, bevolken baby’s en peuters mijn dromen, of toch de dromen die ik me kan herinneren. Overal liggen, kruipen en stappen ze, meestal zonder beduidende rol in de verhaallijn van de droom. Ze zijn er gewoon.

In een van de leefgroepen noemt een lieve peuter mij consequent ‘oma’. Dat is slikken, zeker omdat mijn collega tien jaar ouder is dan ik en hij haar gewoon bij haar naam noemt. Ik bedenk dat ik wellicht de prijs betaal voor mijn hardnekkige weigering om mijn grijze haren te camoufleren. ‘Schaamteloos grijs’, noemde iemand mij onlangs. Bovendien is mijn naam veel te moeilijk om uit te spreken. Wanneer ik weer eens in die leefgroep sta, spelen de peuters met Little People. Glimmend van trots brengt de peuter mij een figuurtje en zegt ‘oma’. En jawel: het figuurtje, voorzien van een breiwerkje, het oma-attribuut bij uitstek, heeft ongeveer hetzelfde kapsel als ik en draagt een bril in krak dezelfde kleuren als de mijne. Het leukste van al is dat de oma in kwestie bruine haren heeft.

Z. kan nog niet rechtop zitten. Op de buik vindt hij niet fijn: hij draait zich dan meteen op de rug. Daar ligt hij dan. Toch probeert

hij te bewegen: hij schudt zijn hoofd van links naar rechts en beweegt met zijn onderlijf. Hij ziet eruit als een soort sidderaal.

Y. maakt een bijzonder geluid, een soort aanhoudende r-klank. Hij doet dat wanneer hij zich ergert, maar ook als hij blij is. 'Je zal in elk geval geen logopedie nodig hebben voor de "r"', constateert mijn collega nuchter.

L. strekt zich telkens uit naar achteren. Er komt een kinesist. Idealiter ligt hij, wakker, niet op de rug, zegt die. Zelfstandig zitten kan hij nog niet. Op de buik dan maar. Hij heeft er een hekel aan en huilt als hij wakker is de hele tijd.

Een van mijn collega's praat telkens als de kinderen aan tafel zitten over eten. Ze vertelt welke recepten zij lekker vindt met de ingrediënten van de maaltijd, wanneer ze die graag klaarmaakt, in welk soort menu's ze passen. Prettig is dat, die verhalen, en niet alleen voor mij. De peuters en baby's luisteren geïnteresseerd. Het lijkt me geen toeval dat de kinderen in die groep erg taalvaardig zijn.

Het is maandag. D. komt als eerste binnen. Zoals elke maandag heeft hij het moeilijk. Als troost mag hij speelgoed uitkiezen. Jammer dat ik geen weddenschap kan afsluiten. Wat ik zeker wist, gebeurt: D. stuift naar de kast met grote auto's en kiest de vuilniswagen.

Ze kruipt niet, A. Toch raakt ze overal, al rollend. Als ze van richting wil veranderen, draait ze negentig graden om haar as. Het ziet er best efficiënt uit. Helemaal van deze tijd, die efficiëntie. Behalve wanneer A. onder het evacuatiebed belandt. Ze zit klem nu. Haar draaitruc lukt evenmin. Wanneer mijn collega haar zegt dat ze haar

hoofd naar beneden moet houden, blijkt plots hoe goed ze ons begrijpt. En weg rolt ze.

Voor ik kinderbegeleider werd, had ik er niet bij stilgestaan dat baby's boos kunnen zijn. Als mijn eigen kinderen in hun babytijd boos zijn geweest, dan ben ik dat gewoon vergeten. In de kinderopvang ontmoet ik heel wat boze baby's. Ze krijsen als je ze in een bed legt, schoppen wild in een relaxstoel of maken zoveel misbaar als je ze op hun buik legt dat ze helemaal rood worden, tot hun tenen toe. Volgens mijn ervaren collega's zijn er vandaag meer boze baby's dan vroeger. Misschien is de nieuwe boosheid eigen aan het post-coronatijdperk, waarin kraamklinieken en opvoedingsadviseurs het belang van rust beklemtonen? Of zouden de collega's de boosheid gewoon vergeten, zoals ik mij van mijn kinderen geen babyboosheid kan herinneren? Wanneer de collega's praten over kinderen die inmiddels naar school gaan, vermelden ze alleen leuke momenten, nooit boze.

A. kruipt rechtop. Zijn armen gebruikt hij alleen om extra vaart te maken, niet om op te steunen. Hij ziet eruit als een boeteling, in zo'n Spaanse processie.

H. is klein en frêle. Ze beweegt ongecontroleerd, alsof ze nog niet goed in haar lichaam is geland. Misschien omdat ze prematuur geboren is?

F. lacht veel. Een prachtige babylach. Ook als je haar te eten geeft. Met een glimlach neemt ze een hap. Doorslikken doet ze niet. Ze laat het eten gewoon weer uit haar mond vallen. Ook met een glimlach.